

İK V DEĞERLENDİRME NOTU

TÜRKİYE- AB İLİŞKİLERİ BAĞLAMINDA
BİYOMETRİK PASAPORTLAR HAKKINDA
BİLGİ NOTU

Zeynep Özler

İKTİSADİ KALKINMA VAKFI

TÜRKİYE- AB İLİŞKİLERİ BAĞLAMINDA BIYOMETRİK PASAPORTLAR HAKKINDA BİLGİ NOTU

Türkiye'de Avrupa Birliği'ne uyum çerçevesinde yürütülen çalışmalar arasında, **biyometrik pasaportlara geçiş** büyük önem taşımaktadır. Bu çerçevede, 2009 Yılı Türkiye İlerleme Raporu'nda, "Adalet, Özgürlük ve Güvenlik" Başlığı altında, Türkiye'nin **vize, pasaport ve seyahat belgelerindeki güvenlik özelliklerini ve bunları AB güvenlik özellikleri ve standartlarıyla uyumlu hale getirmeye yönelik çabalarına devam etmesi** gerektiği vurgulanırken, bu belgelerde, **biyometrik** tanımlayıcıların kullanılmasının büyük önem taşıdığına altı çizilmektedir.

Biyometrik pasaporta geçiş sürecinde yaşanan gelişmeleri şu şekilde özetlemek mümkün olabilir:

- 2004 yılında, pasaportların yenilenmesi, barkod, çip ve biyometrik tekniklere uyumlu hale getirilmesi için ihale açılacağı duyurulmuş ve Dışişleri Bakanlığı, 2006 yılında Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü (ICAO) ve AB yükümlülükleri doğrultusunda, bu standartlara uygun yeni tip pasaportlar ile ilgili çalışmaya başlamıştır.
- Yine 2006 yılında Emniyet Genel Müdürlüğü, AB normlarında yeni pasaportlar için uluslararası bir ihale açmıştır. 6 Nisan 2007'de yapılan ihaleye 6 firma katılmış, ihalede en yüksek teklif 35 milyon lira, en düşük teklif ise 16 milyon 500 bin lira olarak verilmiştir. Sonuç olarak 10 milyon 500 bin lira teklif veren Türk-Malezya ortaklığındaki **Kunt Elektronik-IRIS Technologies** firması'na ihale verilmiştir.
- Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından **Temmuz 2007** tarihinde sözleşmesi imzalanan 10,5 milyon liralık çipli pasaport ihalesi, **Eylül 2009** tarihinde iptal edilmiştir. Basında yer alan haberler doğrultusunda, ihale kapsamında satın alınan cihazların dijital fotoğrafları pasaportlara standart şekilde yerleştiremediği ve çipleri okumada yetersiz kaldığı gerekçesiyle Emniyet

Türkiye'de Avrupa Birliği'ne uyum çerçevesinde yürütülen çalışmalar arasında, biyometrik pasaportlara geçiş büyük önem taşımaktadır. Avrupa Komisyonu'nun 2009 yılı İlerleme Raporu'nda da belirtildiği gibi biyometrik pasaportlara geçiş, "Adalet, Özgürlük ve Güvenlik" başlığının uyumu için gerekli olan önceliklerden biridir. Bu bağlamda, Türkiye olarak biyometrik pasaport özellikleri ve geçiş süreci ile ilgili olarak çalışmaların ve güncel bilgilendirilmenin devam etmesinin gerekli olduğu kanısındayız.

Genel Müdürlüğü'nün ihaleyi iptal ettiği öne sürülmektedir. 2007'de açılan uluslararası ihalede, 10 milyon 500 bin lira teklif vererek ihaleyi kazanan **Türk-Malezya ortaklığındaki Kunt Elektronik-IRIS Technologies** firması ile 11 Temmuz 2007'de sözleşmenin imzalandığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından söz konusu firmaya ilk aşama için 2,5 trilyon liralık bir meblağ aktarıldığı belirtilmektedir. Ancak, sözleşmenin ikinci aşamasında firma tarafından alınan cihazların kontrolü sırasında yukarıda belirtilen ciddi teknik sorunların ortaya çıkması nedeniyle, Pasaport Komisyonu'nun teklifi üzerine, 11 Eylül 2009'da Emniyet Genel Müdürlüğü çipli pasaport ihalesine ilişkin sözleşmeyi, sözleşmenin 42. 1 maddesine dayandırarak iptal etmiştir.

- Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, 23 Aralık 2009 tarihinde yaptığı açıklama da, vize uygulamasında en önemli etkenlerden birinin mevcut pasaportların güvensizliği olduğunu vurgularken, çipli, özel bilgileri içeren ve sahtesinin yapılması imkânsız olan biyometrik pasaporta geçişin **2010 yılı öncelikleri** arasında yer aldığını belirtmiştir.
- **28 Şubat 2010** tarihinde Başbakan Recep Tayyip Erdoğan başkanlığında toplanan **Reform İzleme Grubu**'nun 19. Toplantısı'nda, AB normlarına uygun biyometrik pasaport uygulamasına ele alınmıştır. Toplantı sonrasında yapılan açıklamada, **Yeni Pasaport Başvuru, Tanzim, Kontrol ve Dağıtım Sistemi kurulması çalışmalarının hızla sonlandırılması ve uluslar arası standartlara uygun biyometrik verileride içeren elektronik pasaportların Türk vatandaşları tarafından kullanılmasına Haziran 2010 tarihinde başlanılmasının** hedeflendiği belirtilmiştir.

Neden Biyometrik Pasaport?

Türkiye taraf olduğu Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü'nün (ICAO) düzenlemelerine göre, 1999 yılında **Chicago Konvansiyonu**'na imza atarak, **1 Nisan 2010** tarihinden itibaren biyometrik pasaporta geçeceğini taahhüt etmiştir. Ancak yaşanan gelişmelerden de anlaşılacağı üzere, bu konuda 2007 yılından bu yana yapılan girişimler maalesef sonuçsuz kalmış ve hayata geçirileceği taahhüt edilen çipli pasaport uygulaması ertelenmiştir.

Taahhütlerin yerine getirilmemesi durumunda ise Türkiye'nin bazı yaptırımlarla karşılaşmasının yanı sıra, Türk vatandaşlarının uluslararası seyahatlerinde ciddi sıkıntılar yaşaması mümkündür. Özellikle AB üye ülke havalimanlarında, 1 Nisan 2010 tarihi itibarıyla standart pasaport sahibi kişiler için **tek bir bankonun** açılması söz konusudur. Özel Sektör Havacılık İşletmeleri Derneği (TÖSHİD) Genel Sekreteri Musa Alioğlu, pasaportların bu süreye kadar değişmemesi durumunda, her yerde zorunlu yığılmalarla karşılaşılacağı uyarısında bulunmaktadır (30 Ocak 2010 tarihli açıklama).

Biyometrik Pasaport Konusunda Yaşanan Güncel Gelişmeler

Bu kapsamda Türkiye 'kısa' ve 'uzun' vadeli olmak üzere iki çözüm yolu ile söz konusu problemi çözme yoluna gitmiştir.

'Kısa vadede', Darphane ve Damga Matbaası Genel Müdürlüğü biyometrik pasaportları basmaya başlamıştır. normal pasaportların 1 Nisan'a kadar değiştirilmesini öngörüyor. 5 milyon lira civarında bir maliyet çıkacak, buna göre pasaportlar çipli olacak; ancak biyometrik olmayacak. Fotoğraflar dijital olarak basılacak. Chicago Konvansiyonu'nun yaptırımlarını aşmak için bu geçici pasaportlar Darphane'de basılacak, günde 20 saat çalışılması hâlinde pasaportlar yetişebilir. Ancak yasalara göre Darphane mesai saatleri dışında çalışmıyor, bunun için çözüm aranıyor.

Bilindiği gibi, Selanik Gündemi uyarınca, Batı Balkan ülkelerine yönelik vize serbestleştirilmesi hususunda ilk somut adım olan Vize Kolaylaştırma Anlaşmaları, 1 Ocak 2008'de yürürlüğe girmiştir. Avrupa Komisyonu tarafından belirlenen dört kıyas kriteri (*benchmark*) temelinde, Avrupa Birliği, Batı Balkan ülkelerine yönelik yol haritaları belirlemiş ve bu yol haritalarının uygulanmasını yakından izlemiştir. Her bir ülkenin kaydettiği ilerleme detaylı bir şekilde raporlanarak, ancak bu koşulların bütünüyle yerine getirilmesi halinde ilgili Batı Balkan ülkelerinin Beyaz Liste'ye dahil edileceği taahhüt edilmiştir. Avrupa Komisyonu tarafından belirlenen bu koşulların başında belge güvenliği (*document security*) gelmektedir. **Bu çerçevede, pasaport /seyahat belgelerinin yanı sıra kimlik kartları ve doğum belgelerini kapsayan belge güvenliği** başlığı altında, **Avrupa Komisyonu ve Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü** (ICAO) standartlarına uygun, makine tarafından okunabilir biyometrik seyahat belgelerinin çıkarılması; fotoğraf ve parmak izini kapsayan biyometrik verinin kademeli olarak başlatılması bir ön koşul olarak yer almaktadır. Avrupa Komisyonu, Batı Balkan ülkelerinin belge güvenliğinin sağlanması konusunda kaydettiği ilerlemeyi yakından takip etmiş ve Mayıs 2009 tarihli Komisyon değerlendirmesinde, Makedonya, Karadağ ve Sırbistan'ın karnesinde kıyas kriterlerini karşıladığı belirtilirken, buna karşın Arnavutluk ve Bosna Hersek'in bu alanda aşması gereken sorunlar bulunduğu yer almaktadır. Bu çerçevede, Arnavutluk'ta söz konusu tarih itibarıyla, çok az sayıda pasaport çıkarıldığı için biyometrik pasaportların güvenli kişiselleştirme usulü uyarınca çıkarılmasına ilişkin herhangi bir değerlendirme yapılamadığı not edilirken, Bosna Hersek'te de biyometrik pasaportların kullanımına ancak Ocak 2010'da başlanmasının öngörüldüğü belirtilmektedir.

15 Temmuz 2009 tarihinde ise Avrupa Komisyonu, Batı Balkan ülkelerine yönelik vizesiz seyahat konusunda görüşünü açıklamıştır. Bu çerçevede, vize yol haritasında sıralanan tüm koşulları yerine getirdiği için, Makedonya vatandaşlarına vize muafiyet hakkının tanınması, Sırbistan^{1[1]} ve Karadağ'a^{2[2]} kalan koşulları yerine getirmeleri için

¹ EULEX/Kosova polisi ile bilgi alışverişinde bulundurulmasıyla, sınır ötesi gözetiminin iyileştirilmesi; Nisan 2009'dan beri yürürlükte olan Yabancılar Yasası'nın etkili şekilde uygulanması; Göç Yönetimi Stratejisi'nin uyarlanması. organize suç ve yolsuzlukla mücadele için gerekli kaynakların aktarılması ve etkili bir yasal

ek süre tanınması, Arnavutluk ve Bosna Hersek'in ise gerekli koşulları yerine getirmesi halinde, vize muafiyetinden yararlanması öngörülmüştür. Raportörlüğünü Tanja Fajon'un yaptığı, 19 Ekim 2009 tarihli Avrupa Parlamentosu'nun taslak raporunda ise, Avrupa Komisyonu'nun son değerlendirmesinden bu yana, **Arnavutluk ve Bosna Hersek'in** belirgin şekilde ilerleme kaydettiği belirtilerek, Komisyon'un bu iki ülkenin vize serbestleşmesine dair belirlenen tüm kriterleri karşıladığını teyit etmesi ve bunun AB Resmi Gazetesi'nde yayımlanmasının ardından, hiçbir gecikme olmaksızın Arnavutluk ve Bosna Hersek vatandaşları için vize muafiyeti uygulamasına geçileceği belirtilmiştir. Ayrıca, raporda, söz konusu vize muafiyetinin sadece **biyometrik pasaporta** sahip vatandaşlar için geçerli olacağı vurgulanmıştır. Böylelikle, iki ülkeden herhangi biri Komisyon'un belirlediği tüm şartları karşılar karşılamaz, daha fazla zaman kaybedilmemesi için, AB Konseyi Tüzüğü'ne yeni bir ek yapılmasına ihtiyaç duyulmadan vize muafiyetinden faydalanabilecekleri yer almıştır.

Zira 30 Kasım 2009 tarihinde Avrupa Birliği İçişleri ve Adalet Bakanları'nın katılımıyla gerçekleştirilen Bakanlar Konseyi'nde, 19 Aralık tarihinden itibaren Makedonya, Sırbistan ve Karadağ vatandaşlarına yönelik halihazırda uygulanan vize zorunluluğunun kaldırılarak, Schengen alanına vizesiz giriş yapmaları konusunda uzlaşılmıştır. Böylelikle, biyometrik pasaport sahibi Makedonya, Sırbistan ve Karadağ vatandaşları, daha önce belirtildiği gibi 1 Ocak 2010'da değil, 19 Aralık tarihinden itibaren Schengen Ülkelerine vizesiz giriş yapabilecek. Bosna Hersek ve Arnavutluk'un da vize serbestisi hakkını kazanabilmeleri için Avrupa Komisyonu tarafından belirlenen kriterleri (belge güvenliği, yasadışı göç, kamu güvenliği, dış ilişkiler ve insan hakları alanlarında) karşılamaya yönelik çabalarını artırması gerektiğinin altı çizilmiştir. Söz konusu iki ülkeye yönelik nihai değerlendirmenin Mayıs 2010'da yapılması öngörülmektedir. Kosova'nın ise henüz tüm AB üye ülkeleri tarafından tanınmaması nedeniyle, bu aşamada vize serbestisinden yararlanmayacağı, ancak Kosova vatandaşlarına yönelik vize uygulamalarının kolaylaştırılacağı dile getirilmektedir.

Görüldüğü üzere, AB için büyük önem taşıyan ve 'vizesiz Avrupa' yolunda önemli bir adım teşkil eden belge güvenliği ve özelde çipli pasaportlara geçiş konusunda, Türkiye tarafından 2004 yılından bu yana çeşitli taahhütlerde bulunulmasına karşın, tatmin edici bir ilerleme kaydedilmemiştir. Son olarak yüklenici firmadan kaynaklanan sorunlar nedeniyle, ihalenin iptal edilmesi ile süreç belirsiz bir şekilde biraz daha ötelenmiştir. Hem maddi hem de manevi kayıplara yol açan bu son olayın ardından, Türk makamları, mümkün olan en kısa sürede şeffaflık ilkesi temelinde yeni bir ihale süreci başlatarak, teknik bilgi ve birikim ile uzmanlık gerektiren böylesine hassas bir konuda, en uygun firmayı görevlendirmeli ve bu

çerçevenin oluşturulması. Kosova'da yaşayan kişilere çıkarılan yeni biyometrik pasaport konusunda prosedürlerin bütünlüğünün ve güvenliğinin sağlanması.

² Ocak 2009'dan beri yürürlükte olan Yabancılar Yasası'nın etkili şekilde uygulanması; kimlik belgelerine erişimleri dahil olmak üzere, ülke içinde yerinden edilmiş kişiler ile mültecilere yönelik sorunların çözülmesi; idari kapasitenin güçlendirilmesi; organize suç ve yolsuzlukla mücadele için gerekli kaynakların aktarılması ve etkili bir yasal çerçevenin oluşturulması.

konudaki çalışmaları hızlandırmalıdır. Potansiyel aday ülke konumundaki Batı Balkan lkelerinin tümü, 1 Ocak 2010'dan itibaren, vize muafiyeti hakkını elde ediyor iken; 2005 yılından itibaren AB ile fiili müzakereleri yürüten Türkiye'nin, halen çipli pasaporta geçiş konusunda gerekli ev ödevini tamamlamamış olması, Türkiye'nin henüz 'Vizesiz Avrupa' hedefinden çok uzak olduğunu dile getiren kesimlerin elini güçlendirmektedir.

[Metni yazın]